

ISSN 2224-5294

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
ҰЛТТЫҚ ҒЫЛЫМ АКАДЕМИЯСЫНЫҢ

АБАЙ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ
ПЕДАГОГИКАЛЫҚ УНИВЕРСИТЕТІНІҢ

Х А Б А Р Л А Р Ы

ИЗВЕСТИЯ

НАЦИОНАЛЬНОЙ АКАДЕМИИ НАУК
РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

КАЗАХСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ
ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМ. АБАЯ

NEWS

OF THE NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES
OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

ABAY KAZAKH NATIONAL
PEDAGOGICAL UNIVERSITY

ҚОҒАМДЫҚ ЖӘНЕ ГУМАНИТАРЛЫҚ
ҒЫЛЫМДАР СЕРИЯСЫ

СЕРИЯ ОБЩЕСТВЕННЫХ
И ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

SERIES OF SOCIAL AND HUMAN SCIENCES

4 (320)

ШІЛДЕ – ТАМЫЗ 2018 ж.

ИЮЛЬ – АВГУСТ 2018 г.

JULY – AUGUST 2018

1962 ЖЫЛДЫҢ ҚАҢТАР АЙЫНАН ШЫҒА БАСТАҒАН

ИЗДАЕТСЯ С ЯНВАРЯ 1962 ГОДА

PUBLISHED SINCE JANUARY 1962

ЖЫЛЫНА 6 РЕТ ШЫҒАДЫ

ВЫХОДИТ 6 РАЗ В ГОД

PUBLISHED 6 TIMES A YEAR

Б а с р е д а к т о р

ҚР ҰҒА құрметті мүшесі
Балықбаев Т.О.

Р е д а к ц и я а л қ а с ы :

экон. ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА академигі **Баймұратов У.Б.**; тарих ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА академигі **Байпақов К.М.**; филос. ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА академигі **Есім Г.Е.**; фил. ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА академигі **Қирабаев С.С.**; эк. ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА академигі **Қошанов А.К.**; эк. ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА академигі **Нәрібаев К.Н.** (бас редактордың орынбасары); филос. ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА академигі **Нысанбаев А.Н.**; заң ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА академигі **Сәбікенов С.Н.**; заң ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА академигі **Сүлейменов М.К.**; эк. ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА академигі **Сатыбалдин С.С.**; тарих ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА академик **Әбжанов Х.М.**; тарих ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА корр. мүшесі **Әбусейтова М.Х.**; тарих ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА академик **Байтанаев Б.А.**; филол. ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА корр. мүшесі **Жақып Б.А.**; фил. ғ. докторы, проф., академик НАН РК **Қалижанов У.К.**; филол. ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА академик **Қамзабекұлы Д.**; тарих ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА академик **Қожамжарова Д.П.**; тарих ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА академик **Қойгелдиев М.К.**; фил. ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА корр. мүшесі **Құрманбайұлы Ш.**; тарих ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА корр. мүшесі **Таймағанбетов Ж.К.**; социол. ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА корр. мүшесі **Шәукенова З.К.**; фил. ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА корр. мүшесі **Дербісәлі А.**; саяси. ғ. докторы, проф., **Бижанов А.К.**, тарих ғ. докторы, проф., **Кабульдинов З.Е.**; фил. ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА корр. мүшесі **Қажыбек Е.З.**

Р е д а к ц и я к е ң е с і :

Молдова Республикасының ҰҒА академигі **Белостечник Г.** (Молдова); Әзірбайжан ҰҒА академигі **Велиханлы Н.** (Азербайджан); Тәжікстан ҰҒА академигі **Назаров Т.Н.** (Тәжікстан); Молдова Республикасының ҰҒА академигі **Рошка А.** (Молдова); Молдова Республикасының ҰҒА академигі **Руснак Г.** (Молдова); Әзірбайжан ҰҒА корр. мүшесі **Муратов Ш.** (Әзірбайжан); Әзірбайжан ҰҒА корр. мүшесі **Сафарова З.** (Әзірбайжан); э. ғ. д., проф. **Василенко В.Н.** (Украина); заң ғ. докт., проф. **Устименко В.А.** (Украина)

«Қазақстан Республикасы Ұлттық ғылым академиясының Хабарлары. Қоғамдық және гуманитарлық ғылымдар сериясы». ISSN 2224-5294

Меншіктенуші: «Қазақстан Республикасының Ұлттық ғылым академиясы» РҚБ (Алматы қ.)

Қазақстан республикасының Мәдениет пен ақпарат министрлігінің Ақпарат және мұрағат комитетінде 30.04.2010 ж. берілген № **10894-Ж** мерзімдік басылым тіркеуіне қойылу туралы куәлік

Мерзімділігі: жылына 6 рет.

Тиражы: 500 дана.

Редакцияның мекенжайы: 050010, Алматы қ., Шевченко көш., 28, 219 бөл., 220, тел.: 272-13-19, 272-13-18,
<http://nauka-nanrk.kz>, social-human.kz

© Қазақстан Республикасының Ұлттық ғылым академиясы, 2018

Типографияның мекенжайы: «Аруна» ЖК, Алматы қ., Муратбаева көш., 75.

Главный редактор

Почетный член НАН РК

Т.О. Балыкбаев

Редакционная коллегия:

докт. экон. н., проф., академик НАН РК **У.Б. Баймуратов**; докт. ист. н., проф., академик НАН РК **К.М. Байпаков**; докт. филос. н., проф., академик НАН РК **Г.Е. Есим**; докт. фил. н., проф., академик НАН РК **С.С. Кирабаев**; докт. экон. н., проф., академик НАН РК **А.К. Кошанов**; докт. экон. н., проф., академик НАН РК **К.Н. Нармбаев** (заместитель главного редактора); докт. филос. н., проф., академик НАН РК **А.Н. Нысанбаев**; докт. юр. н., проф., академик НАН РК **С.Н. Сабиткенов**; докт. юр. н., проф., академик НАН РК **М.К. Сулейменов**; докт. экон. н., проф., академик НАН РК **С.С. Сатубалдин**; докт. ист. н., проф., академик НАН РК **Х.М. Абжанов**; докт. ист. н., проф., чл.-корр. НАН РК **М.Х. Абусейтова**; докт. ист. н., проф., академик НАН РК **Б.А. Байтанаев**; докт. фил. н., проф., чл.-корр. НАН РК **Б.А. Жакып**; докт. фиол. н., проф., академик НАН РК **У.К. Калижанов**; докт. фил. н., проф., академик НАН РК **Д. Камзабекулы**; докт. ист. н., проф., академик НАН РК **Д.П. Кожамжарова**; докт. ист. н., проф., академик НАН РК **М.К. Койгельдиев**; докт. фил. н., проф., чл.-корр. НАН РК **Ш. Курманбайулы**; докт. ист. н., проф., чл.-корр. НАН РК **Ж.К. Таймаганбетов**; докт. социол. н., проф., чл.-корр. НАН РК **З.К. Шаукенова**; д. фил. н., проф., чл.-корр. НАН РК **А. Дербисали**; доктор политических наук, проф., **Бижанов А.К.**; доктор ист. наук, проф., **Кабульдинов З.Е.**; доктор фил. н., проф., член-корр. НАН РК **Қажыбек Е.З.**

Редакционный совет

академик НАН Республики Молдова **Г. Белостечник** (Молдова); академик НАН Азербайджанской Республики **Н. Велиханлы** (Азербайджан); академик НАН Республики Таджикистан **Т.Н. Назаров** (Таджикистан); академик НАН Республики Молдова **А. Рошка** (Молдова); академик НАН Республики Молдова **Г. Руснак** (Молдова); чл.-корр. НАН Азербайджанской Республики **Ш. Мурадов** (Азербайджан), член-корр. НАН Азербайджанской Республики **З.Сафарова** (Азербайджан); д. э. н., проф. **В.Н. Василенко** (Украина); д.ю.н., проф. **В.А. Устименко** (Украина)

Известия Национальной академии наук Республики Казахстан. Серия общественных и гуманитарных наук. ISSN 2224-5294

Собственник: РОО «Национальная академия наук Республики Казахстан» (г. Алматы)

Свидетельство о постановке на учет периодического печатного издания в Комитете информации и архивов

Министерства культуры и информации Республики Казахстан № 10894-Ж, выданное 30.04.2010 г.

Периодичность 6 раз в год

Тираж: 500 экземпляров

Адрес редакции: 050010, г. Алматы, ул. Шевченко, 28, ком. 219, 220, тел. 272-13-19, 272-13-18,

www.nauka-nanrk.kz / social-human.kz

© Национальная академия наук Республики Казахстан, 2018 г.

Адрес типографии: ИП «Аруна», г. Алматы, ул. Муратбаева, 75

Chief Editor

Honorary member of NAS RK
Balykbayev T.O

Editorial board:

Doctor of economics, prof, academician of NAS RK **Baimuratov U.B.**; doctor of history, prof, academician of NAS RK **Baipakov K.M.**; doctor of philosophy, prof, academician of NAS RK **Esim G.E.**; doctor of philology, prof, academician of NAS RK **Kirabayev S.S.**; doctor of economics, prof, academician of NAS RK **Koshanov A.K.**; doctor of economics, prof, academician of NAS RK **Naribayev K.N.** (deputy editor-in-chief); doctor of philosophy, prof, academician of NAS RK **Nyssanbayev A.N.**; doctor of law, prof, academician of NAS RK **Sabikenov S.N.**; doctor of law, prof, academician of NAS RK **Suleymenov M.K.**; doctor of economy, prof, academician of NAS RK **Satybaldin S.S.**; doctor of history, prof, academician of NAS RK **Abzhanov H.M.**; doctor of history, prof, corresponding member of NAS RK **Abuseitova M.H.**; doctor of history, prof, academician of NAS RK **Baitanaev B.A.**; doctor of philology, prof, corresponding member of NAS RK **Zhakyp B.A.**; doctor of philology, prof, academician of NAS RK **Kalizhanov U.K.**; doctor of philology, prof, academician of NAS RK **Hamzabekuly D.**; doctor of history, prof, academician of NAS RK **Kozhamzharova D.P.**; doctor of history, prof, academician of NAS RK **Koigeldiev M.K.**; doctor of philology, prof, corresponding member of NAS RK **Kurmanbaiuly Sh.**; doctor of history, prof, academician of NAS RK **Taimaganbetov J.K.**; doctor of sociology, prof, corresponding member of NAS RK **Shaukenova Z.K.**; doctor of philology, prof, corresponding member of NAS RK **Derbisali A.**; doctor of political science, prof **Bizhanov A.K.**; doctor of History, prof **Kabuldinov Z.E.**; doctor of philology, prof, corresponding member of NAS RK **Kazhybek E.Z.**

Editorial staff:

Academician NAS Republic of Moldova **Belostechnik.G** (Moldova); Academician NAS Republic of Azerbaijan **Velikhanli N.** (Azerbaijan); Academician NAS Republic of Tajikistan **Nazarov T.N.** (Tajikistan); Academician NAS Republic of Moldova **Roshka A.** (Moldova) Academician NAS Republic of Moldova **Rusnak G.** (Moldova); Corresponding member of the NAS Republic of Azerbaijan **Muradov Sh.** (Azerbaijan); Corresponding member of the NAS Republic of Azerbaijan **Safarova Z.** (Azerbaijan); Associate professor of Economics **Vasilenko V.N.** (Ukraine), Associate professor of Law **Ustimenko V.A.** (Ukraine)

News of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan. Series of Social and Humanities. ISSN 2224-5294

Owner: RPA "National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan" (Almaty)

The certificate of registration of a periodic printed publication in the Committee of information and archives of the Ministry of culture and information of the Republic of Kazakhstan N **10894-Ж**, issued 30.04.2010

Periodicity: 6 times a year

Circulation: 500 copies

Editorial address: 28, Shevchenko str., of. 219, 220, Almaty, 050010, tel. 272-13-19, 272-13-18,
[www:nauka-nanrk.kz](http://www.nauka-nanrk.kz) / social-human.kz

© National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, 2018

Address of printing house: ST "Aruna", 75, Muratbayev str, Almaty

NEWS

OF THE NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

SERIES OF SOCIAL AND HUMAN SCIENCES

ISSN 2224-5294

Volume 4, Number 320 (2018), 188 – 191

ӨӘЖ811.512.122'373

UDK811.512.122'373

S.I. gilikova¹, M.M. Malbakov²

¹Al-Farabi Kazakh National University;

²A.Baitursynov Institute of Linguistics, Almaty city,

igilikkyzy@mail.ru, myrzabergen@mail.ru

**ON THE MEANING OF THE WORD "SNAIL"
IS INCLUDED IN THE LIST HISTORICAL VOCABULARY
OF THE KAZAKH LANGUAGE**

Abstract. If the historical background of the language is strong, its future development path will be vivid. Studying the composition of the historical vocabulary of the Kazakh language from these points is one of the most important things in the modern world. In the historical vocabulary there are also Turko-Mongolian languages along with Turkic dissimilar ones, whose names are included in the ancient lexical fund of the ancient Turkic-Mongolian languages. The essence of the word "howl", which is part of the historical dictionary of the Kazakh language, is considered in lingvosemantic and etymological terms. The study was based on etymological and translation dictionaries of the XIX - XXI centuries to determine the motivation of this dictionary.

Keywords: lexicology, etymology, historical dictionary, vocabulary, vocabulary.

С.И. Игиликова¹, М.М. Малбақов²

¹Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті;

²А.Байтұрсынов атындағы Тіл білімі институты, Алматы қаласы

**ҚАЗАҚ ТІЛІ ТАРИХИ ЛЕКСИКАСЫ ҚҰРАМЫНА
КІРЕТІН «ҰЛУ» СӨЗІНІҢ МӘН-МАҒЫНАСЫ ТУРАЛЫ**

Аннотация. Тілдің тарихи негіздері берік болған жағдайда оның болашақтағы даму жолы да жарқын болмақ. Осы тұрғылардан қазақ тілінің тарихи лексикасының құрамын зерделеу ісі – қазіргі таңдағы маңызды шаруалардың біріне айналып отыр. Тарихи лексика құрамында түркі текті төл сөздермен қатар, ежелгі түркі-моңғол тілдеріне ортақ, байырғы лексикалық қорға енетін атау сөздер құрамы кездеседі. Мақалада қазақ тілі тарихи лексикасының құрамына кіретін «ұлу» сөзінің мән-мағынасы лингвoseмантика-лық және этимологиялық тұрғыдан қарастырылды. Зерттеу жұмысы XIX-XXI ғасырлар аралығындағы этимологиялық және аударма сөздіктер арқылы аталған лексиканың уәжділігін анықтау басты назарға алынды.

Түйін сөздер: лексикология, этимология, тарихи лексика, сөз, сөздік қор, сөздік құрам.

Кіріспе. Елдің мәңгілігін ойластырған кезде, тілдің мәңгілігін ұзарту жолдарын да есте ұмытуға болмайды. Себебі тілдің ғұмыр жасының ұзақ болмағы, елдің де ұзақ ғұмырлы болуының басты шарттарының бірі. Еліміздің негіздері күшті-қуатты болу үшін оның тілінің де тарихи негіздері берік болуы керек. Тілдің тарихи негіздері берік болған жағдайда оның болашақтағы даму жолы да жарқын болмақ. Осы тұрғылардан қазақ тілінің тарихи лексикасының құрамын зерделеу ісі – қазіргі таңдағы маңызды шаруалардың біріне айналып отыр. Тарихи лексика құрамында түркі текті төл сөздермен қатар, ежелгі түркі-моңғол тілдеріне ортақ, байырғы лексикалық қорға енетін атау сөздер құрамы кездеседі. Олардың бабалар тіліне көне замандарда енген ескі кірме сөз болуы да мүмкін жайт. Қалай болғанда да, жер әлемде атам заманнан бері еш қоспасыз, жеке-дара, араласпай-құраласпай келе жатқан саф таза ел де, тіл де болмайды. Тіл-тілдегі мәдени атауларды салыстыра, салғастыра отырып зерттеу кезінде осы жайдың ақиқаттығы, шындығы айқындала түспек.

Зерттеу әдістемесі мен материалдар. Қазақы мәдени дәстүрде қазақша жыл қайыру есебінің орны ерекше. 12 жылдық мүшел есебі. Бұл мыңжылдықтардан бері келе жатқан байырғы жыл санау үлгісі. Осы үлгіні басқа туыстас түркі тілдеріндегі, түркі-моңғол тіл бірлестігіндегі жыл қайыру үлгілермен өзара салыстырып қараған кезде, жыл атауларының ішінде өзгешеленіп тұратыны – ұлуатауы екендігін байқадық. Қазақ тілінің түсіндірме сөздіктерінде бұл атауға суда болатын қабыршақты жәндік «ұлу» ретінде түсінік беріліп келеді. Мәселен, қазақ тілінің он бес томдық түсіндірме сөздігінде: «**ҰЛУ** зат. 1. *зоол.* <лат. molluscus> Омыртқасыз, көпшілігі сауытты, былқылдақ денелілерге жататын жәндік түрі... 4. этн. *Ескіше жыл аты – мүшел есебінің бесінші жылына негіз болған жәндік аты; Ұлу жылы. Қоян жылынан кейін, жылан жылынан бұрын келеді. Әрбір 12 жылда қайталанып отыратын мүшел есебінің 5-жылы*» тәрізді анықтамалар беріледі [1,709]. Осы анықтаманы қазақ тілінің тарихында жарық көрген екі тілді аударма сөздіктердің материалдарымен салыстырған кезде, өзгеше қолданыстарды да көреміз. Мәселен, Қ.Кемеңгеров бастаған авторлардың Мәскеуде 1925 жылы бастырып шығарған «Қазақша – орысша тілмәш» сөздігінде «ұлу – дракон» түрінде аударма жасалған [2]. Осы екі нұсқаның қайсысы дұрыс болмақ? Нақты жыл санау дәстүрі 4700 жылдан асатын ежелгі қытай елінде сақталып келе жатқан жылнама-мүсіндерде аталмыш жылдың бейнесі «қанаты бар үлкен жылан, от-жалын шашатын жылан» түрінде кескінделген. Демек, бұл тұрғыдан «қазақша-орысша тілмәштегі» аударма орынды. Өзіміздің қазақы менталитетке салсақ, біздікі дұрыс тәрізді болып көрінеді. Себебі, біріншіден, өз ғалымдарымыз да, бірқатар шетелдік ғалымдар да осы «он екі жылдық мүшел есебі ежелгі далалықтардың, яғни біздің байырғы ата-бабаларымыздың төл туындысы» деген пікірді ұстанып келеді. Екіншіден, көптеген халықтардың наным-сенімдері бойынша, жанды дүниенің жаратылыс тарихында судағы ұлудың орны ерекше. Ол кейінгі жан-жануарлардың пайда болуына, өсіп-өнуіне бастамшы болған жәндік саналады. Осындай маңызды жәндіктің біздің жыл санауда, он екі мүшелдің бірі ретінде орын алуы – біздің мүшел санау үлгіміздің жер бетіндегі ең байырғы жыл санау үлгісі болуына мүмкіндік тудырадай себептердің бірі тәрізді көрінетіндігі рас.

Нәтижелерді талдау. Қазақ тілінің 1861 жылы Н.И.Ильминский тарапынан даярланған материалдары құрамында берілген шағын сөздікте 12 мүшел жылдар атаулары төмендегідей құрамда беріледі: «**Жыл – год. Названия 12-летнего цикла: 1 – тышкан, 2 – сыйыр, 3 – барс, 4 – койан, 5 – луу, 6 – жылан, 7 – жылкы, 8 – кой, 9 – мешин, 10 – тауук, 11 – ит, 12 – доьуз. Такой год начинается с науруза...**» [3, 134].

1915 жылы Қазан қаласында Қазан Оқу округы Басқармасы жанындағы Аударма істері бойынша Комиссияның шешімімен (№86) жарияланған «Орысша-қазақша сөздіктегі» [4, 56-57] «год» сөзінің берілісі төмендегідей: **Годъ** – жыл. Каждый год – жыл сайын. Чрезъ годъ – жыл аралаб. Прошлый год – былтыр. Новый год – науруз: около 10 марта в Тург. обл., а в Уральской обл. и в Букеевской орде 1 марта. От науруза до науруза 12 годов: 1-й – мышь – **тышкан**, 2-й – корова – **сыйыр**, 3-й – барс – **барс**, 4-й – заяц – **койан**, 5-й – водяной жук (дракон) – **луу**, 6-й – змей – **жылан**, 7-й – лошадь – **жылкы**, 8-й – баран – **кой**, 9-й – обезьяна – **мешин**, 10-й – курица – **тауык**, 11-й – собака – **ит**, 12-й – свинья – **донгуз**. По киргизскому летосчислению русские года соответствуют следующим:

год мыши	1852	1864	1876	1888	1900	1912	тышкан жылы
год коровы	1853	1865	1877	1889	1901	1913	сыйыр жылы
год барса	1854	1866	1878	1890	1902	1914	барс жылы
год зайца	1855	1867	1879	1891	1903	1915	койан жылы
год дракона	1856	1868	1880	1892	1904	1916	луу жылы
год змей	1857	1869	1881	1893	1905	1917	жылан жылы
год лошади	1858	1870	1882	1894	1906	1918	жылкы жылы
год барана	1859	1871	1883	1895	1907	1919	кой жылы
год обезьяны	1860	1872	1884	1896	1908	1920	мешин жылы
год курицы	1861	1873	1885	1897	1909	1921	таук жылы
год собаки	1862	1874	1886	1898	1910	1922	ит жылы
год свиньи	1863	1875	1887	1899	1911	1923	донгуз жылы

Бұл жерден байкалып тұрған жайт: судағы «ұлу» ескеріліп, «водяной жук» түрінде болса да, берілген. Алайда, жыл атауы ретінде («луу жылы») дракон мәнінде аталған. Осы сөздіктің 68-бетінде «дракон» сөзінің өзіне *аждага (жылан), айдагар* түрінде аударма жасалады. «Улитка», «водяной жук» деген атаулар мүлде ұшыраспайды. Яғни, түсінікке қиындау жағдай. Осындай жайт

кейбір басқа сөздіктерде де ұшырасады. Мәселен, 1977 жылы монғол елінде жарық көрген «қазақша-монғолша» сөздікте ұлу сөзінің монғолша баламасы – луу; Ұлу жыл – луу жыл [5, 329]. Бірақ бұл жерде қазақ тіліндегі ұлу сөзінің де, моңғолшалуу сөзінің де мән-мағынасы толық айқындалмаған. Бұлар қай ұлу?

Ұлу жылы қазақтан басқа да қырғыз, өзбек, түрікмен, қарақалпақ, әзірбайжан, т.б. халықтардың күнтізбелерінде кездеседі. Мүшелге енетін жыл атауларының өзбек тіліндегі берілісіне назар аударсақ: «сичқон, сигир, йұлбарс, куён, балик, илон, от, күй, маймун, товук, ит, тўнғиз» [6, 657]. Демек, өзбек тілінде «ұлу» сөзінің орнында «балық» сөзін көреміз: «Балик – 3. Мучал йил ҳисобидаги бешинчи йил номи» (1-том, 148-б.). Жалпы еуропада қабылданған шығыс календары үлгісі бойынша, бұл жыл, – шынында да, «балық» жылы болып табылады. Алайда шығыс елдерінің басым көпшілігінде, әсіресе біз тіршілік жасап отырған аумақта «ұлу жылы» атауының қолданылатыны анық. Ташкентте шыққан екі томдық үлкен орысша-өзбекше сөздікте «дракон» сөзіне мынадай анықтама берілген: ДРАКОН 1. *миф.* Аждаҳо, ажда; 2. *зоол.* дракон (қанотли қалтақесак); [7, 305]. Бұл жерде, өзбек тіліне шығыс эпсаналарының әсерінің басымдығын көреміз. Себебі сөз алдымен «айдаһар» мәнінде аударылып отыр. Өзбек тілінің осы сөздігінде «улитка» сөзіне *шилликқурт* ретінде аударма жасалады (том.2. 708-б.). Қырғыз тіліндегі жылдардың он екі мүшел есебі бойынша реті мынадай: «**ЖЫЛ** I 2. Летосчисление по двенадцатилетнему животному циклу; название годов этого цикла в последовательном порядке: 1) **чычқан** (тышқан), 2) **уй** (сиыр), 3) **барс** (барыс), 4) **коён** (қоян), 5) **улуу**, 6) **жылан**, 7) **жылқы**, 8) **кой**, 9) **мечин**, 10) **тоок** (тауық), 11) **ит**, 12) **доңуз**» [8, 278]. Қырғызша-орысша сөздікте **улуу** сөзінің қытай тілінен енген кірме лексикаға жататыны көрсетілген: **улуу** I *кит.* год дракона (см. **жыл** I 2).

Түркі тілдерінің тарихындағы аса құнды тілдік деректер көзі болып табылатын М.Қашғари сөздігі бойынша мүшел есебіндегі жылдардың атаулары мынадай ретте берілген: 1 – «**сижған**» (*тышқан*), 2 – «**ууд**» («өгіз»: қазіргіше – *сиыр*), 3 – «**барс**», 4 – «**тавишған**» (*қоян*), 5 – «**наак**» (*қолтырауын*) / «**луу**» (*дракон*), 6 – «**йилан**» (*жылан*), 7 – «**йунд**» (*жылқы*), 8 – «**қуй**» (*қой*), 9 – «**бижин**» (*мешін*), 10 – «**тақағу**» (*тауық*), 11 – «**ит**», 12 – «**тунуз**» (*доңыз*) [9]. Сондай-ақ, осы сөздікте кездесетін «**улуг луу**» тіркесі «*қадірлі луу*» дегенді білдіреді. Бұл жердегі «луу» - «дракон» мәнінде. Сонымен, «дракон» мәніндегі «ұлу» сөзінің М.Қашғари сөздігінде де ұшырасып отырғандығы анық жағдай.

Қазақ тіліндегі су жәндігі *ұлуды* өзге тілдердің ішінде ноғай тілінен байқаймыз: *улув* [10, 655]. Ал енді су жәндігінің атауы ретіндегі осы ұлу сөзінің өзге тілдердегі аталымы мүлде басқаша болады екен: қарақалпақша – *суў өгизи*, өзбекше – *шилликқурт*, қырғызша – *улул*, әзірбайжанша – *илбиз*, моңғолша – *дун*, якутша – *чоху хаата*, қалмақша – *хорханцг*, ... осылай кете береді. Ал енді «дракон» мәніндегі *ұлусөзін* өзге тілдер бойынша салыстырып қарайтын болсақ: қырғыз тілінде – *улуу*, моңғол тілінде – *луу*, қалмақ тілінде – *лу* [11, 75], тува тілінде – *улу* [12, 136], бурят тілінде – *луу* [13, 305] варианттарында ұшырасады екен. Демек, бұл заңдылық. **Ұлу** сөзінің тіл-тілдегі «дракон» мәнінде қолданылуында заңдылық бар. Оны түркі тілдерінің этимологиялық сөздігіндегі «ұлу» мәнінде жинақталған материалдардан да байқауға болады. Ендеше осы этимологиялық сөздіктегі «ұлу» сөзінің берілісіне назар аударалық: «УЛУВ / ULUW – крымский диалект караимского языка, каракалпакский; **ўлўв/ўлўw** – казахский; **улу/ulu** – алтайский, сарыг-югурский, тувинский; **олу/olu** – сарыг-югурский; **лу/lu** – сарыг-югурский, древнеуйг. (Турфан)». ♦ **Дракон** – во всех названных выше источниках; название дракона-громовержца – сарыг-югурский; **год дракона** – алтайский [14, 282]. ♦ Рассматриваемая основа в древнеуйгурском обозначается в виде *loŋ, luo* (возможно *lō*) и трактуется как заимствование из китайского (lung) с тем же значением «дракон» [15].

Этимологиялық сөздікте, сондай-ақ, осы сөздің Турфан ескерткіштерінде **lu** тұлғасында ұшырасатыны жазылған. *Улув ~ улу ~ олу ~ лу* тұлғаларын моңғол деректерімен де байланыстыруға болатындығын, түркі тілдеріндегі тұлғалардың моңғол тіліндегі тұлғаға (luu/луу) жақындығы айтылады (591-б.). Шынында да, түркі-моңғол тілдерінде (қазақ, қырғыз, ұйғыр, алтай, тува, бурят, моңғол, т.б.) «дракон» мәніндегі атаулардың *лу ~ луу ~ улу ~ ұлу ~ олу* тұлғаларында кездесетіндігі жоғарыда баяндалды. Қалай болғанда да, бұл тұлғаның түркі-моңғол тілдерінде ежелден бері қолданылып келе жатқандығы анық байқалады. Моңғол тіліндегі тұлғаның арғы жағында Тибет елі тұрғандығы, бұл сөздің Тибеттен ауысқандығы болжанады. Тибет елі – ежелден бері келе жатқан, байырғы үнді және қытай мәдениеттерінің рухани философиялық негіздерін бойына жинақтаған орталық екендігі баршаға аян.

1969 жылы шыққан «Древнетюркский словарь» сөздігінде де «ұлу» сөзі «дракон» мәнінде берілген екен: «LÜ [кит. лун, luŋ] 1. дракон» түрінде түсініктеме берілген. Мысалдың бірін келтірсек: «Он улуг луу қанлары» [16, 334]. Бұл қытай тілінен жасалған аудармадан алынған. Бұл жерде, «әрине, аударма болған соң осылай болып отыр» деуге болар еді. Алайда, осы «дракон» мәніндегі нақты «ұлу жыл» тіркесін 731 ж. Онгин ескерткішінен (*lü jil*), сондай-ақ, XII-XIV ғғ. жататын көне ұйғыр жазбаларынан (*луу йыл екінті ай беи отузқа*) байқаймыз. Демек, көне түркі заманында, көне түркілердегі он екі жылдық мүшел есебінде осы аталған мәнде «ұлу жылы» болған.

Қорытынды. Қорыта келе айтарымыз: бұл атау - байырғы кезеңде осы Тибет жақтан түркі-моңғол тілдеріне ауысқан ежелгі кірме лексиканың бірі болуы мүмкін. *Біріншіден, қазақтың даласында, жалпы қазақ түсінігінде, ежелгі көшпелілер мифологиясында «аспанда ұшаалатын қанатты жыланның, аузынан от шашатын алып жыланның» болмауы, немесе болған жағдайда да кейін ұмыт болуы, екіншіден, бұл атаудың өзінің дыбысталуы тұрғысынан тілімізде «ұлу» жәндігінің атауымен сәйкес келуі* жағдайларының шешуші рөл атқаруы мүмкін. Демек, осылайша, кейінгі тарихи дәуірлердегі ұлттық санамыздағы түсінігімізге жат «луу» ұғымын қазақ тіліндегі халыққа түсінікті судағы жәндік ұлудың образы ығыстырған. Тіл-тілде мұндай жағдайлардың болатындығы әбден дәлелденген жайт. Демек, ендігі жерде түсіндірме сөздіктерде «ұлу» сөзінде екі мағынаның бар екендігін көрсеткен жөн. Және де мүшелдегі тиесілі жыл атауына *«миф. Ертегілерде болатын, қанаты бар, от-жалын шашатын алып жылан»* тәрізді түсіндірмелер жасау қажет болмақшы. Ал жылды суреттеу, кескіндеп бейнелеу кезінде теңіздегі қабыршақты жәндік ретіндегі ұлудың бейнесін беруді тоқтатқан жөн деп ойлаймыз.

ӘДЕБИЕТ

- [1] «Қазақ әдеби тілінің сөздігі». 14-том. Алматы, 2011.
- [2] Қазақша-орысша тілмәш. М., 1925.
- [3] Материалы к изучению киргизского наречия. Казань, 1861.
- [4] «Русско-киргизский словарь». Казань. 1915.
- [5] Базылхан Б. Қазақша-моңғолша сөздік.
- [6] Ўзбек тилининг изохли луғати, 2-т. Тошкент, 2006.
- [7] Русско-узбекский словарь. В двух томах. Том 1. Ташкент, 2013.
- [8] Киргизско-русский словарь. М., 1965.
- [9] Махмуд ал-Кашғари. «Диван Луғат ат-Турк». Алматы, 2005.
- [10] Русско-ногайский словарь. М., 1956.
- [11] Русско-калмыцкий словарь. Элиста, 1963.
- [12] Русско-тувинский словарь. М., 1953.
- [13] Бурят-монгольско-русский словарь. М., 1951.
- [14] Грамматика алтайского языка. Казань, 1869.
- [15] Севортян Э.В. Этимологический словарь тюркских языков. Том 1. М., 1974.

УДК811.512.122'373

С.И. Игиликова¹, М.М. Малбаков²

¹Казахский Национальный университет имени аль-Фараби;

²д.ф.н., профессор, главный научный сотрудник ИЯ им. А.Байтурсынова, город Алматы

О ЗНАЧЕНИИ СЛОВА «УЛИТКА» ВКЛЮЧЕН В СПИСОК ИСТОРИЧЕСКАЯ ЛЕКСИКА КАЗАХСКОГО ЯЗЫКА

Аннотация. Если исторический фон языка будет сильным, его будущий путь развития будет ярким. Изучение состава исторической лексики казахского языка из этих точек является одной из самых важных вещей в современном мире. В исторической лексике есть также тюрко-монгольские языки наряду с тюркскими разнородными, имена которых включены в древний лексический фонд древнетюркско-монгольских языков. Суть слова «выть», который является частью исторического словаря казахского языка, рассматривается в лингвосемантических и этимологических терминах. Исследование было основано на этимологических и переводческих словарях XIX - XXI веков, чтобы определить мотивацию этого словаря.

Ключевые слова: лексикология, этимология, исторический словарь, словарный запас, лексика.

МАЗМҰНЫ

<i>Беспяева Р.С., Бугубаева Р.О., Мануэль Ф. Грела.</i> Инновациялық маркетингтік технология негізінде туризм саласын дамыту (ағылшын тілінде).....	5
<i>Сейтова В., Г. Исатаева, Роланд Гизе.</i> Ауыл шаруашылығындағы инновациялық жүйелердің дамуы: әдістемелік тәсілдер (ағылшын тілінде).....	15
<i>Дубина И.Н., Тургинбаева А.Н., Домалатов Е.Б.</i> Инновациялық қызметтегі мемлекеттік-жеке меншік серіктестігінің үлгісін таңдау (ағылшын тілінде).....	21
<i>Кашук Л.И., Мусалимова Б.Т., Симонов С.Г.</i> Жергілікті аймақтың жоғары оқу орындарын қаржыландыру үлгісін жүзеге асыру тәжірибесі, кадрлық саясаты (ағылшын тілінде).....	30
<i>Мынжанова Г.Т., Сайлаубеков Н.Т.</i> Қазақстанның қазіргі кездегі даму жағдайында жоғарғы білім беру саласының адам ресурстарын талдау (ағылшын тілінде).....	37
<i>Абдулина Г.А., Абельданов А.Б.</i> Аймақтардың әлеуметтік-экономикалық дамуы (ағылшын тілінде).....	43
<i>Абдулина Г.А., Жолдасбекова Г.Ж.</i> Білім, ғылым және бизнестің интеграциясы: шетелдік және отандық тәжірибе (ағылшын тілінде).....	49
<i>Игиликова С.И., Малбақов М.М.</i> Қазақ тілі тарихи лексикасы құрамына кіретін «Ұлу» сөзінің мән-мағынасы туралы (ағылшын тілінде).....	57
<i>Бородина А.А., Нұрсана А.Т.</i> Жер асты суларын қорғау мен пайдалануды халықаралық құқықтық реттеу (ағылшын тілінде).....	61
<i>Дайрабаева Г.Б., Малдыбек А.Ж.</i> Түркі әлемі және дінаралық этносаралық төзімділіктің қазақстандық үлгісі (ағылшын тілінде).....	68
<i>Дайстер Ю.С., Билисбаева А.М.</i> Заңды тұлғалардың халықаралық жеке-құқықтық мәртебесін айқындау ерекшеліктері (ағылшын тілінде).....	76
<i>Досмагамбетова Д.Ж.</i> Али Шариати идеалды қоғамның теоретикалық үлгісі ретіндегі мұсылмандық қауым жайлы (ағылшын тілінде).....	83
<i>Жолдасбекова Г.Ж.</i> Заманауи жағдайда интеграциялық үдерістердің дамуы (ағылшын тілінде).....	89
<i>Сыздықова Н.</i> Шет елдердегі және қазақстандағы мемлекеттік аудиттің институционалдық негізі (ағылшын тілінде).....	97
<i>Аюпова З.К., Құсайынов Д.Ө.</i> Орталық Азия мемлекеттерінің құқықтық жүйелері.....	105
<i>Дюсембекова Г.С., Айгужина Д.С., Хамитова Д.М.</i> Жанартылатын энергияның көздерін пайдалану Қазақстан республикасының ұлттық экономикасын дамытудың факторы ретінде.....	112
<i>Иманғалиева Ш.С.</i> Қазақстандық жоғары оқу орындарындағы білім алушылардың бойына негізгі дағды-шеберліктерді дамытуда академиялық ұтқырлықтың рөлі.....	120
<i>Абдрахманова Р.С., Рей И.Ю., Саябаев К.М., Алина Г.Б.</i> Ауыл туризміндегі жасыл экономика.....	127
<i>Асанова Ж.Т.</i> Қазақстан мәселелері мемлекеттік мәдениет саясатының мақсаты мен мәні.....	132
<i>Нурғабайлов М.Н., Нурпеисова А.А., Дошан А.С.</i> Экономика және туризм дамуының өндірістік аспектілері.....	136
<i>Сабирова Р.К., Джумаева А.К., Сайынова Л.Қ.</i> Өнеркәсіптік кәсіпорындардағы баға белгілеу әдістері.....	140
<i>Саналиева Л.К., Кенжеғалиева Г.Б., Идельбаева А.С.</i> Инновациялық экономикалық дамудың жаһандық факторы ретінде еліміздің интеллектуальді потенциалын салу үшін қазіргі заманғы экономикалық механикаларды зерттеу.....	144
<i>Әбсаттаров Ф.Б.</i> Құқықтық қазақстандық -азаматтық жоғарғы құқықтық мәдениетінің көрінісі : саяси аспектілері.....	148

* * *

<i>Беспяева Р.С., Бугубаева Р.О., Мануэль Ф. Грела.</i> Инновациялық маркетингтік технология негізінде туризм саласын дамыту (орыс тілінде).....	156
<i>Дубина И.Н., Тургинбаева А.Н., Домалатов Е.Б.</i> Инновациялық қызметтегі мемлекеттік-жеке меншік серіктестігінің үлгісін таңдау (орыс тілінде).....	166
<i>Абдулина Г.А., Абельданов А.Б.</i> Аймақтардың әлеуметтік-экономикалық дамуы (қазақ тілінде).....	176
<i>Абдулина Г.А., Жолдасбекова Г.Ж.</i> Білім, ғылым және бизнестің интеграциясы: шетелдік және отандық тәжірибе (қазақ тілінде).....	182
<i>Игиликова С.И., Малбақов М.М.</i> Қазақ тілі тарихи лексикасы құрамына кіретін «Ұлу» сөзінің мән-мағынасы туралы (қазақ тілінде).....	188
<i>Досмагамбетова Д.Ж.</i> Али Шариати идеалды қоғамның теоретикалық үлгісі ретіндегі мұсылмандық қауым жайлы (қазақ тілінде).....	192
<i>Жолдасбекова Г.Ж.</i> Заманауи жағдайда интеграциялық үдерістердің дамуы (қазақ тілінде).....	198

СОДЕРЖАНИЕ

<i>Беспяева Р.С., Бугубаева Р.О., Мануэль Ф. Грела.</i> Развитие сферы туризма на основе инновационных маркетинговых технологий (на английском языке).....	5
<i>Сейтова В., Исатаева Г., Роланд Гизе.</i> Развитие сельскохозяйственных инновационных систем: методические подходы (на английском языке).....	15
<i>Дубина И.Н., Тургинбаева А.Н., Домалатов Е.Б.</i> Выбор модели государственно-частного партнёрства в инновационной деятельности (на английском языке).....	21
<i>Каиук Л.И., Мусалимова Б.Т., Симонов С.Г.</i> Модель местного финансирования вузов, как инструмент повышения эффективности реализации кадровой политики регионов (на английском языке).....	30
<i>Мынжанова Г.Т., Сайлаубеков Н.Т.</i> Анализ человеческих ресурсов сферы высшего образования Казахстана на современном этапе развития (на английском языке).....	37
<i>Абдулина Г.А., Абельданова А.Б.</i> Социально-экономическое развитие регионов (на английском языке).....	43
<i>Абдулина Г.А., Жолдасбекова Г.Ж.</i> Интеграция образования, науки и бизнеса: зарубежный и отечественный опыт (на английском языке).....	49
<i>Игиликова С.И., Малбаков М.М.</i> О значении слова «Улитка» включен в список историческая лексика казахского языка (на английском языке).....	57
<i>Бородина А.А., Нурсана А.Т.</i> Международно-правовое регулирование охраны и использования подземных вод (на английском языке).....	61
<i>Дайрабаева Г.Б., Малдыбек А.Ж.</i> Тюркский мир и казахстанская модель межрелигиозной и межэтнической толерантности (на английском языке).....	68
<i>Дайстер Ю.С., Билицбаева А.М.</i> Особенности определения международного частного-правового статуса юридических лиц (на английском языке).....	76
<i>Досмагамбетова Д. Ж.</i> Али Шариати об умме как теоретической модели идеального общества (на английском языке).....	83
<i>Жолдасбекова Г.Ж.</i> Развитие интеграционных процессов на современном этапе (на английском языке).....	89
<i>Сыздыкова Н.</i> Институциональная основа государственного аудита в зарубежных странах и Казахстане (на английском языке).....	97
<i>Аюпова З.К., Кусаинов Д.У.</i> Правовые системы стран Центральной Азии.....	105
<i>Дюсембекова Г.С., Айгужина Д.С., Хамитова Д.М.</i> Использование возобновляемых источников энергии как фактора развития национальной экономики республики Казахстан.....	112
<i>Имангалиева Ш.С.</i> Роль академической мобильности в развитии ключевых навыков студентов в казахстанском вузе.....	120
<i>Абрахманова Р.С., Рей И.Ю., Саябаев К.М., Алина Г.Б.</i> Зеленая экономика в сельском туризме.....	127
<i>Асанова Ж.Т.</i> Музеи Казахстана как объект и субъект культурной политики государства	132
<i>Нургабылов М.Н., Нурпеисова А.А., Дошан А.С.</i> Прикладные аспекты развития экономики и туризма.....	136
<i>Сабирова Р.К., Джумаева А.К., Сайынова Л.Қ.</i> Методы ценообразования на промышленных предприятиях.....	140
<i>Саналиева Л.К., Кенжегалиева Г.Б., Идельбаева А.С.</i> Исследование современных экономических механизмов построения интеллектуального потенциала страны как движущего фактора инновационного развития экономики.....	144
<i>Абсаттаров Г.Р.</i> Правовой казахстанец – выражение высокой правовой культуры гражданина: политические аспекты.....	148

* * *

<i>Беспяева Р.С., Бугубаева Р.О., Мануэль Ф. Грела.</i> Развитие сферы туризма на основе инновационных маркетинговых технологий (на русском языке).....	156
<i>Дубина И.Н., Тургинбаева А.Н., Домалатов Е.Б.</i> Выбор модели государственно-частного партнёрства в инновационной деятельности (на русском языке).....	166
<i>Абдулина Г.А., Абельданова А.Б.</i> Социально-экономическое развитие регионов (на казахском языке).....	176
<i>Абдулина Г.А., Жолдасбекова Г.Ж.</i> Интеграция образования, науки и бизнеса: зарубежный и отечественный опыт (на казахском языке).....	182
<i>Игиликова С.И., Малбаков М.М.</i> О значении слова «Улитка» включен в список историческая лексика казахского языка (на казахском языке).....	188
<i>Досмагамбетова Д. Ж.</i> Али Шариати об умме как теоретической модели идеального общества (на казахском языке).....	192
<i>Жолдасбекова Г.Ж.</i> Развитие интеграционных процессов на современном этапе (на казахском языке).....	198

CONTENTS

<i>Bespayeva R.S., Bugubayeva R.O., Manuel F. Grela.</i> Development of the sphere of tourism on the basis of innovative marketing technologies (in English).....	5
<i>Vilena Seitova, Gulzhan Issatayeva, Roland Giese.</i> The development of agricultural innovation systems: methodological approaches (in English).....	15
<i>Dubina I.N., Turginbayeva A.N., Domalotov Ye.B.</i> The choice of public-private partnership in innovation (in English).....	21
<i>Kashuk L.I., Musalimova B.T., Simonov S.G.</i> Model of local financing of higher institutions, as a tool to increase efficiency of implementation of personnel policy in the regions (in English).....	30
<i>Mynzhanova G.T., Sailaubekov N.T.</i> Human resources analysis of higher education sphere in Kazakhstan at the present stage of development (in English).....	37
<i>Abdulina G.A., Abeldanova A.B.</i> Socio-economic development of the region (in English).....	43
<i>Abdullina G.A., Zholdasbekova G.Gh.</i> Integration of education, science and business: foreign and domestic experience (in English).....	49
<i>Igilikova S.I., Malbakov M.M.</i> On the meaning of the word "Snail" is included in the list historical vocabulary of the Kazakh language (in English).....	57
<i>Borodina A.A., Nursapa A.T.</i> International legal regulation of protection and use of underground waters (in English).....	61
<i>Dairabayeva G.B., Maldybek A. Zh.</i> Turkic world and kazakhstani model of interreligious and interethnic tolerance (in English).....	68
<i>Deister Y.S., Bilisbayeva A.M.</i> Peculiarities of determining the private international legal status of legal entities (in English).....	76
<i>Dosmagambetova J.</i> Ali Shariati about ummah as a theoretical model of the ideal society (in English).....	83
<i>Zholdasbekova G.Zh.</i> Development of integration processes at the present stage (in English).....	89
<i>Syzdykova N.</i> Institutional basis of the state audit in foreign countries and Kazakhstan (in English).....	97
<i>Ayupova Z.K., Kussainov D.U.</i> Legal systems of Central Asian countries.....	105
<i>Dyussebekova G.S., Aiguzhinova D.S., Khamitova D.M.</i> Use of renewables as factor of development of national economy of the republic of Kazakhstan.....	112
<i>Imangaliyeva S.</i> The role of academic mobility in students' core competences development in Kazakhstani university.....	120
<i>Abdrakhmanova R.S., Rey I.Yu., Sayabayev K.M., Alina G.B.</i> Green economy in rural tourism.....	127
<i>Asanova Zh.T.</i> Museums of Kazakhstan as object and subject of the cultural policy of the state.....	132
<i>Nurgabylov M.N., Nurpeisova A.A., Doshan A.S.</i> Applied aspects development of economics and tourism.....	136
<i>Sabirova R.K., Dzhumaeva A.K., Sayynova L.K.</i> Methods of pricing on industrial enterprises.....	140
<i>Sanaliev L.K., Kenzhegalieva G.B., Idelbayeva A.S.</i> Investigation of modern economic mechanisms for construction of the intellectual potential of the country as a moving factor of innovative economic development.....	144
<i>Absattarov G.R.</i> Legal kazakhstani - expression of high legal citizen culture: political aspects.....	148
* * *	
<i>Bespayeva R.S., Bugubayeva R.O., Manuel F. Grela.</i> Development of the sphere of tourism on the basis of innovative marketing technologies (in Russian).....	156
<i>Dubina I.N., Turginbayeva A.N., Domalotov Ye.B.</i> The choice of public-private partnership in innovation (in Russian).....	166
<i>Abdulina G.A., Abeldanova A.B.</i> Socio-economic development of the region (in Kazakh).....	176
<i>Abdullina G.A., Zholdasbekova G.Gh.</i> Integration of education, science and business: foreign and domestic experience (in Kazakh).....	182
<i>Igilikova S.I., Malbakov M.M.</i> On the meaning of the word "Snail" is included in the list historical vocabulary of the Kazakh language (in Kazakh).....	188
<i>Dosmagambetova J.</i> Ali Shariati about ummah as a theoretical model of the ideal society (in Kazakh).....	192
<i>Zholdasbekova G.Zh.</i> Development of integration processes at the present stage (in Kazakh).....	198

**PUBLICATION ETHICS AND PUBLICATION MALPRACTICE
IN THE JOURNALS OF THE NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES
OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN**

For information on Ethics in publishing and Ethical guidelines for journal publication see <http://www.elsevier.com/publishingethics> and <http://www.elsevier.com/journal-authors/ethics>.

Submission of an article to the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan implies that the work described has not been published previously (except in the form of an abstract or as part of a published lecture or academic thesis or as an electronic preprint, see <http://www.elsevier.com/postingpolicy>), that it is not under consideration for publication elsewhere, that its publication is approved by all authors and tacitly or explicitly by the responsible authorities where the work was carried out, and that, if accepted, it will not be published elsewhere in the same form, in English or in any other language, including electronically without the written consent of the copyright-holder. In particular, translations into English of papers already published in another language are not accepted.

No other forms of scientific misconduct are allowed, such as plagiarism, falsification, fraudulent data, incorrect interpretation of other works, incorrect citations, etc. The National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan follows the Code of Conduct of the Committee on Publication Ethics (COPE), and follows the COPE Flowcharts for Resolving Cases of Suspected Misconduct (http://publicationethics.org/files/u2/New_Code.pdf). To verify originality, your article may be checked by the originality detection service Cross Check <http://www.elsevier.com/editors/plagdetect>.

The authors are obliged to participate in peer review process and be ready to provide corrections, clarifications, retractions and apologies when needed. All authors of a paper should have significantly contributed to the research.

The reviewers should provide objective judgments and should point out relevant published works which are not yet cited. Reviewed articles should be treated confidentially. The reviewers will be chosen in such a way that there is no conflict of interests with respect to the research, the authors and/or the research funders.

The editors have complete responsibility and authority to reject or accept a paper, and they will only accept a paper when reasonably certain. They will preserve anonymity of reviewers and promote publication of corrections, clarifications, retractions and apologies when needed. The acceptance of a paper automatically implies the copyright transfer to the National Academy of sciences of the Republic of Kazakhstan.

The Editorial Board of the National Academy of sciences of the Republic of Kazakhstan will monitor and safeguard publishing ethics.

Правила оформления статьи для публикации в журнале смотреть на сайте:

www:nauka-nanrk.kz

social-human.kz

Редакторы *М.С. Ахметова, Т.А. Апендиев, Д.С. Аленов*
Верстка на компьютере *А.М. Кульгинбаевой*

Подписано в печать 10.08.2018
Формат 60x881/8. Бумага офсетная. Печать – ризограф.
13 п.л. Тираж 500. Заказ 4.